

**[0720] TWA FRYSKE GEDICHTEN FAN
ALBERT TEN BROECKE HOEKSTRA**

Rolf H. Bremmer Jr

Summary

In this article I publish two Frisian poems by the Frisian scholar Albert ten Broecke Hoekstra (1765-1828), of which the former has been published before but with errors, while the latter is published for the first time. Both poems, from 1815 and 1817, are welcome additions to the trickle of Frisian literature of the period. They also afford us a glance at the poetic skills of the author and the reason for which he wrote them.

Albert ten Broecke Hoekstra (1765-1828) fertsjinnet mear omtinken fan frisisten as er oant no ta krige hat.¹ Hoekstra wie berne yn Holwert en studearre rjochten en klassike talen oan 'e Frjentsjerter Akadeemje. Dêr hat er ûnder oaren kolleezje rûn by de ferneamde Everwinus Wassenbergh. Sûnder mis hat Wassenbergh him ynspirearre ta belangstelling foar de Fryske skriftekennisse. Oant 1795 wie Hoekstra grytman fan Westdongeradiel, mar as fûle Oranjeklant seach er himsels twongen om dy funksje del te lizzen, doe't de Bataafske republyk útroppen waard. In grut part fan 'e Frânske tiid hat er as balling yn it bûtenlân tahâlden. Yn 1816 beneamde Kening Willem I Hoekstra wer ta grytman fan Westdongeradiel, mar dy post hie folle fan syn âlde glâns ferlern yn it nije sintralistysk opsette steatsbestel, dat Hoekstra hat it amt al gau wer dellein. Dêrop folge, noch yn 1816, in beneaming ta heechlearaar yn 'e Nederlânske taal en skiednis oan 'e universiteit fan Leuven. Mar ek as heechlearaar koe Hoekstra it net fine, dat yn 1822 kearde er werom nei it noarden, nei Amsterdam. Dêr hat er oant syn dea wenne.

Yn de frisistyk hat Hoekstra in lyts plakje krige troch syn krewearjen foar in

1. Der is noch gjin detaillearre bibliografy fan Ten Broecke Hoekstra. Basis is noch altiten Siegenbeek (1829) syn libbensberjocht foar de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. De gegevens yn Van der Aa syn *Biografisch Woordenboek* (VIII: 859-61), it *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* (VI: 786-87 [Wumkes]) en de *Encyclopedie van Friesland* (s. 364) geane allegearre tebek op Siegenbeek syn nekrology. Wumkes (1926: 407-12) jout noch wat oanfoljende ynformaasje. Sjoch fierders ek Gerla/Bremmer (1994: 37-38).

nije útjefte fan Gysbert Japiks syn dichtwurk, in ûndernimmen dat lykwols op 'e non rûn is (Breuker 1989: II, 49-50). It wie net tafallich dat dy aksje krekt yn 1813, de ein fan 'e Frânske tiid, plak fûn. Mei de restauraasje fan 'e selsstannichheid fan 'e Nederlânske steat libbe it nasjonale gefoel heech op, ek yn Fryslân.² Hoekstra wie, lykas sein, in fûle Oranjeklant. Minder bekend is dat er ek warber west hat op it mêd fan 'e etymology fan it Nederlânsk en de ferlykjende Germaanske filology (ynklusyf it Aldfrysk). Okkerlêst hawwe Marie-Louise Gerla en ik oantoand dat dizze 'bodder yn de Fryske striid' it Aldingelsk benammen út Fryksinnige motiven bestudearre hat (Gerla/Bremmer 1994).

Dat Hoekstra ek twa Fryske gedichten skreaun hat, yn 1815 en 1817, wie oant no ta praktysk ûnbekend of waard it neamen net wurdich achte.³ It feit dat Hoekstra Frysk brûkte, is op himsels al nuver, net allinne om't der fierders gjin Frysktalich wurk fan syn hân bekend is, mar ek om't út de tiid om 1815 hinne hast gjin Fryske gedichten oerlevere binne. Boppedat is it autobiografysk karakter fan beide gedichten in wichtige reden foar publikaasje.

It gedicht út 1815, dat de foarm oannimt fan in brief,⁴ wie op 29 oktober fan dat jier rjochte oan Annaeus Ypey, professor yn 'e teology oan de Grinzer universiteit. Lykas Hoekstra hie Ypey (1760-1837) yn Frjentsjer studearre en kolleezjes folge by Wassenbergh. By taalkundigen is Ypey benammen bekend om syn stúdzje oer de skiednis fan de Nederlânske taal, dêr't er ek it Frysk sa no en dan yn behelle.⁵ Wat de krekte bân wie tusken Hoekstra en Ypey, is my net bekend, mar dy sil wol te krijen hawwe mei de leafde foar lân en taal. Ut de rigels fan it gedicht sprekt in ûnferhoalen frustraasje oer it feit dat Hoekstra, nei tweintich jier (dus sûnt 1795) fan trou oan Oranje mei alle materiele en maatskiplike gefolgen dêrfan, noch altiten gjin rjocht dien waard. It liket hast as wist Hoekstra net krekt oft Ypey wol Frysk lêze koe, dat hy hat der sels mar in Nederlânske oersetting by makke.

Mei't it hânskrift fan it gedicht nochal wat trochhellingen en ferbetteringen fertoant, benammen yn de Nederlânske oersetting dêrfan, sil it wol net de finale fersy west hawwe. Hielendal wis bin ik dêr dochs ek wer net fan, want de efterside fan 'e brief (s. 2v) befettet al in adressearring:

-
2. Sjoch dêroer, benammen wat Fryslân oanbelanget, Zondag (1993) en Breuker (1990).
 3. Dit feit wurdt net opmurken troch bygelyks Miedema (1961), Dykstra (1977) of Breuker (1990).
 4. Universiteitsbibliotheek Leiden, LTK 108 Maatschappij der Nederlands(ch)e Letterkunde. Op it foarste skutblêd stiet skreaun: 'A. ten Broecke Hoekstra(/) Brief in het Boeren-Friesch'. En op it efterste skutblêd yn 'e selde hân: 'Twee brieven van M^r. A. ten Broecke Hoekstra (/) Eene van (/) De tweede, aan Prof. Ann. Ypey, te Groningen, bestaande uit een vers in 't Boeren-Friesch en (/) deszelfs overzetting in het Neêrduitsch'. De hân komt my foar as út de earste helte fan 'e 19e ieu.
 5. Oer Ypey sjoch wiidweidich Van Rossum (1994).

oan dy heag bewittenschipte
A Ypey
Heagleerer ynne Goads Wittenschip
to
grins

Boppedat hawwe de siden teard west as brief en is in ôfdruk fan in segel te sjen, dat ek skea oan it papier oanbrocht hat. De twa siden mei omslach binne apart ynbûn yn njoggentjinde-ieusk karton, wat der op wiist dat it stik selsstannich by de kolleksje fan de Maatschappij kommen is.⁶

It oare gedicht fan Hoekstra stiet yn in lange brief, dy't er op 1 febrewaris 1817 yn 'Dockum' oan syn freon Willem Bilderdyk skreau. Mei Bilderdyk, en de jonge Joast Hiddes Halbertsma,⁷ dielde Hoekstra in grutte belangstelling foar de etymology fan de Nederlânske taal, sa't bliken docht út gâns brieven, dy't yn Leiden bewarre wurde. It giet yn niisneamde brief benammen om de oantekeningen dy't Hoekstra fan it Midheechdútske gedicht *Titirel* fan Wolfram von Eschenbach makke hat, doe't er yn Dútslân op ûndersyk wie. De brief (UB Leiden, LTK 1002, nr. 2) fan 11 beskreaune siden hat oan 'e ein, op side 10 en 11, in Frysk gedicht ('myn versje', sa't Hoekstra it neamt op s. 9), dat opdroegen is oan Bilderdyk en dat, better net te witten, noch nea publisearre is.

Dat twadde gedicht is opboud út fiif fersen en hat in tematyk dy't dúdlik oan it oan Ypey opdroegen gedicht besibbe is. Mei bylden dy't oan it wylde fûgelt ûntliend binne, hunet Hoekstra de nije oarder, dêr't parvenu's (de 'koekwtz') de moaie baantsjes en sels adellike titels krije, wylst de minsken fan wiere adel (de 'Falken' en de 'hawk') belies jaan moatte. Of dochs net? De lêste twa rigels binne dúdlik in utering fan triomf. De 'Hawk' (lê: Hoekstra?) is wer yn 'e top. Soe dat in ferwizing wêze nei syn beneaming ta heechlearaar yn Leuven? Hoe't dat ek wêze mei, Hoekstra hie sels nocht oan syn Frysk 'versje', want hy beslút syn brief krekt nei it gedicht mei in Frysk sintsj: 'Hier mey, greate Stâlcke, blieuw ick jons tjener in frjuene, A: ten Broecke Hoekstra'.

Hielendal ûnopmurken binne beide gedichten net. Itselde út 1815, dat dus oan Ypey tastjoerd is, hat Wumkes (1926:411) alris ôfprinte. Wumkes suggerearre doe om it de patetyske titel *Sielegjalp* te jaan.⁸ Wa't de tekst fan Wumkes en dyselde dy't ik hjir jou, ferlykje wol, sil fernimme dat Wumkes de planke mear as ienris misroaid hat en ek dat er syn tekst hjir en dêr wat oan it Frysk fan syn eigen tiid

6. Ik presentearje tagelyk Hoekstra syn eigen Nederlânske oersetting fan it gedicht oan Ypey, om't dy oersetting helpe kin by in literêre analyse fan 'e Fryske tekst.

7. Oer Bilderdyk, Halbertsma en Hoekstra, sjoch Breuker (1994: 6 en noat 48).

8. Dy titel hat it *WFT* oernommen, sjoch bygl. s.v. *ferkrêftsje*.

oanpast hat. It *Wurdboek fan de Fryske Taal* (diel I, p. xxxix) neamt beide gedichten by syn boarnen. Wa't bygelyks by de stekwurden *ferkrêftsje* en *gûkje* sjocht, kin fêststelle dat de sitaten net altiten krekt neffens it orizjineel binne.⁹ Boppedat docht bliken dat it *WFT* de gedichten ek net folslein útslachte en ferwurke hat. It tiidwurd *fertrêftsje* (ferl. *fortrefte* yn Ia, rigel 5) siket men omdôch en by *ferknôtsje* (ferl. de fariant *forknôte* yn Ia, rigel 1) hie in folle eardere attestaasje jûn wurde kind. Dat lêste jildt ek, alhoewol mei minder ferskil yn jierren, foar *Haantjes Pik* yn II, 1,5 (ferl. *WFT*, s.v. *Hantsjepik*). Om al dy redenen liket it my goed ta en presentearje de tekst fan it gedicht út 1815 op 'e nij, diskear mei in tekstkritysk apparaat. By myn edysje fan beide gedichten haw ik besocht om it orizjinele hânskrift sa folle mooglik rjocht te dwaan. De lay-out is dy fan Hoekstra. Wol haw ik in kar dwaan moatten as Hoekstra yn syn gedichten ferbetteringen oanbrocht hat. Ferantwurdig foar myn kar jou ik yn noaten.

Rijksuniversiteit Leiden
Vakgroep Engels

LITERATUER

- Breuker, Ph.H. (1989). *It wurk fan Gysbert Japix*, 2 dln. Ljouwert: Fryske Akademy.
- Breuker, Ph.H. (1990). 'Kultuer en literatuer yn Fryslân yn it begjin fan de njoggentjinde ieu', *It Beaken* 52: 18-33.
- Breuker, Ph.H. (1994). 'De vriendschap tussen Bilderdijk en Halbertsma', *Het Bilderdijk-Museum* 11: 1-14.

9. Neffens freonlike meidieling fan Rients de Boer hat it *WFT* fotokopyen fan de orizjinelen brûkt.

- Breuker, Ph.H., H.D. Meijering en J. Noordegraaf, red. (1994). *Wat oars as mei in echte taal. Fryske Stúdzjes ta gelegenheid fan it ôfskie fan prof.dr. A. Feitsma as heechlearaar Fryske Taal en Letterkunde*. Ljouwert: Fryske Akademy.
- Dykstra, Klaes (1977). *Lyts hânboek fan de Fryske literatuer*. Ljouwert: De Tille.
- Gerla-De Bruin, Marie-Louise en Rolf H. Bremmer Jr (1994). 'Over Albert ten Broecke Hoekstra, Joast Hiddes Halbertsma, en de studie van het Oudengels in Friesland in de vroege negentiende eeuw', yn Breuker *et al.* (1994) 36-54.
- Miedema, H.T.J. (1961). *Paedwizers fan de Fryske filology*. Ljouwert: Van der Velde.
- Rossum, Cefas van (1994). 'Annaeus Ypey and the Frisian Language', yn Breuker *et al.* (1994) 186-199.
- Siegenbeek, Matthijs (1829). 'De letterkundige verdiensten van Albert ten Broecke Hoekstra', *Handelingen der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* 1829: 25-30.
- Wumkes, G.A. (1926). *Bodders yn de Fryske striid: 'Albert ten Broecke Hoekstra'*. Boalsert: A.J. Osinga, 407-411.
- Zondag, Koen (1993). 'The Very Beginning of the Frisian Movement', *International Journal of the Sociology of Languages* 100-101: 193-201.

Ia.

Haerlem dy njueggen-in-tweijntigste
fenne Wyn-moanne
M.DCCC.XV.

Greutte Stalcke!

Doar! wotte' aet wezze' ynn Wrâd, wear Gâlg' in Rêd fen Schôdje,
Bist nommel, nolck, in from! ynne earmoe moaste dôdje,
Sjog 't Korsikaanske bred, dat wispjet, fryb'uut't, mord't,
t binne Prinsen, greaven, in herr' rjuchten doerje fordt,
Dear'k earm man tweyntig jier, oon Lân in Forst fortrefte¹
frucht-leaz myn rjucht besyck'; troch wjealde rjû forkrefte!²
Doch 'k nijd Struck-roavers naet, dat jae ynn' Steat forheagd
Herr proay forslijne' ynn free, in 't Lôck hjearm gongen schreagt.
Want ho forhuynd, forsmitt'n; myn Tinck-wyz' dy môt blieûwe,
Dat mey Oranje' uuz Lân sill' fâlle, stean, in drieûwe. —

Ick bin onverwriggeljende jon Ed
oerboadigste Tjenner
in Friuenne
A. ten Broecke Hoekstra.

1) Hs: *knôte* trochhelle, *trefte* boppeskreaun; 2) Hs: *myn wit iz rjû*
forhôte trochhelle, *trog wjealde rjû forkrefte* boppeskreaun.

Ib.

Haarlem, den 29 v. Wijnmaand
1815:

Hooge Stalgenoot.

Durf!¹ Zoo g'² iets wilt zijn, waar galg en rad van beven,
Zijt gij een eerlijk man, uw lot is, arm te sneven.
Zie 't Corsikaansch gebroedt, dat plundert, blaakt, en moordt,
't Zijn prinsen, Graven, en hunn' rechten dūren voort.
Daar ik, nu³ twintig jaar aan Vorst, aan Land Verbonden
Mijn rechten vruchtloos vraag; door wrevelmoed geschonden!⁴
'K benijd doch⁵ 'k draag geen roovers nijd⁶, dat hij⁷ in rang gesteld
Zijn' prooy in vreë verslint, en⁸ 't lūk zijn⁹ paan¹⁰ verzeld,
Want hoe verhoond, veracht, mijn denkwijz zal steeds blijven,
Dat met Oranje' ons land moet vallen, staan, of drijven. —

1) Hjirboppe: *Besta*; 2) Hs: *gy, y trochhelle*; 3) Hs: *die trochhelle, nu boppeskreaun*; 4) Hs: *Versuft zijn Zinn' en Vonden trochhelle, door wrevelmoed geschonden boppeskreaun*; 5) Hs: *doch trochhelle, doch 'k draag boppeskreaun*; 6) Hs: *rot trochhelle, nijd boppeskreaun*; 7) Hs: *hoog trochhelle, hij boppeskreaun*; 8) Hs: *hoe trochhelle, en boppeskreaun*; 9) Hs: *zijn net goed lēsber, der kin ek Hun' of Haer' stean — yn alle gefallen in besitlik foarnamwurd*; 10) Hs: *ook trochhelle, treen boppeskreaun en trochhelle, paan ûnderskreaun*.

II.

(s. 10)

Aon dy in allerley taelle- tonge- kunste- in wittenschip
ljefjenden

Mr. W: Bilderdyk.

1

Him, dy ynn' Stee fenn' Falken
Mey koekwts tjuecht opp' wey,
In mient darmey to schalcken
Folle fûgels opp' in dey,
Mey d'âde Haantjes Pik
Wol bijstaen mey ien Strick.

2.

Moarn-ires by't Sinne kippjen
Loer't Hawk om Reger, Goes,
Ynn' kloerren fest to knyppjen,
Az koekwtz bye hûwz
Lanz Scerne, Sea, aef dobb'
Slynt migge, Spinn, in Krobb'. —

3.

Iae binne maats, noch lijcken
Ynn' witt, noch fett, noch kraft,
D'yen komt trogg' wolcken strijcken,
In d'arre gûwckt, in lâft,
In trieuwt mar mey ien draeij
Ynn' Gielgerss nist syn aeij.

(s. 11)

4.

Dear folle greate hânzen¹
Rjûw tytels, borg,² in Lân
Oan Hanswûrst, Sansepânzen
Weijschinsje, in joûw' to pân,
Wear fliem-teal rint opp't heagst,
Ijen nômmel mann Schânn' eagst. —

5.

Sill sljucht in rjucht now wijckje
Forr' t kealle koekwts team,
In litte it mar slijckje
Ynn' oarz nist, hoaf, in beam?
Ne Hawken binne ijnn' topp'!
In koekwtz krygg't de schopp! —

It measte fan dit wurd is weiwurden troch it ôfskuorren fan in stikje papier.
Allinne de oanrin fan 'e *h*, de *a* sûnder kapke en de lêste *n* binne lêsbere. De
konjektuer *hânzen* jou ik graach foar in betteren ien. 2) of: *boog*.